

“QASHQADARYO VOHASIDAGI ME’MORIY YODGORLIKLARNI TA’MIRLASH VA TIKLASH TARIXI “

Jumaboyeva Nilufar Soyibjon qizi

Tarix yo’nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyati, xususan, Qarshi shahridagi tarixiy-madaniy merosni saqlash, restavratsiya qilish va undan samarali foydalanish tajribasi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida Qilichboy madrasasi, Ko’kgumbaz jome masjidi, Qusam Shayx, Langar ota, Abu Ubayda ibn Jarroh va Sulton Mir Haydar ziyoratgohlari bilan bog’liq restavratsiya va obodonlashtirish jarayonlari o’rganilgan. Shuningdek, davlat siyosati, me’yoriy-huquqiy hujjatlar va turizmni rivojlantirish dasturlari doirasida tarixiy obidalarni ilmiy asosda o’rganish, ularni keng jamoatchilikka yetkazish hamda milliy qadriyatlarni targ’ib etish masalalari ko’rib chiqilgan. Natijalar shuni ko’rsatadiki, tarixiy obidalarni tiklash va saqlash jarayonlari nafaqat ularning tarixiy ahamiyatini saqlab qolgan, balki turizm va madaniy-ma’rifiy faoliyat uchun muhim imkoniyatlar yaratgan.

Kalit so’zlar: Qashqadaryo viloyati, Qarshi shahri, tarixiy-madaniy meros, restavratsiya, obodonlashtirish, ziyoratgohlar, madrasalar, masjidlar, Amir Temur, turizm salohiyati.

KIRISH

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonning turli hududlarida tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash va restavratsiya qilish ishlari tizimli ravishda yo‘lga qo‘yildi. Xususan, Qashqadaryo viloyati, ayniqsa Qarshi shahri tarixiy obidalari bilan boy bo‘lib, ularning saqlanishi va rivojlantirilishi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Shu davrda Qilichboy madrasasi, Ko’kgumbaz jome masjidi, Qusam Shayx, Langar ota, Abu Ubayda ibn Jarroh va Sulton Mir Haydar kabi obidalar qayta ta’mirlandi, ularning tarixiy-me’moriy qiyofasi tiklandi va jamoatchilikka taqdim etildi. Kirish qismida shuningdek, tarixiy obidalarni restavratsiya qilish va ulardan oqilona foydalanish bo‘yicha amalga oshirilgan davlat siyosati, me’yoriy-huquqiy hujjatlar, ilmiy-amaliy tadbirlar va turizmni rivojlantirish dasturlari muhim ahamiyatga ega ekani ta’kidlanadi. Tadqiqotning

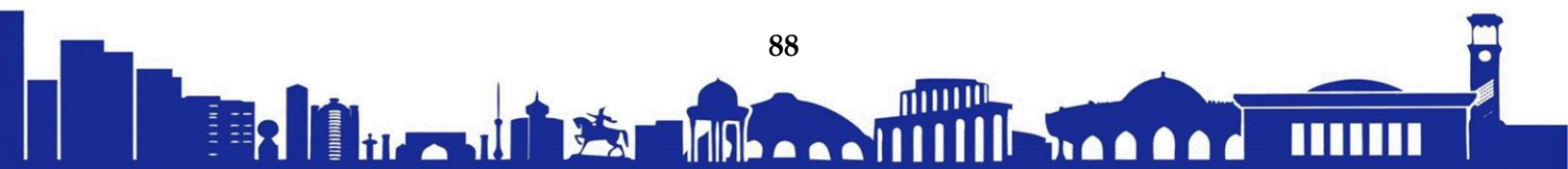

asosiy maqsadi – Qarshi shahri va Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash jarayonlarini o‘rganish, ularning ijtimoiy-madaniy ahamiyatini aniqlash va restavratsiya tajribasini ilmiy jihatdan tahlil qilishdir.

ASOSIY QISM

Mustaqillik yillarida Qarshi shahrida tarixiy-madaniy merosni saqlash, restavratsiya qilish va undan samarali foydalanish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Shahar hududidagi obidalarni tiklash jarayoni nafaqat ularning tashqi ko‘rinishini ta‘mirlash, balki tarixiy ahamiyatini ilmiy asoslash va keng jamoatchilikka yetkazishga qaratildi. Qarshi shahrining qariyb 2700 yillik tarixi munosabati bilan ko‘plab tarixiy yodgorliklar – Qilichboy madrasasi, Ko‘kgumbaz jome masjidi, Qusam Shayx, Langar ota, Abu Ubayda ibn Jarroh va Sulton Mir Haydar ziyoratgohlari – restavratsiya qilindi va obodonlashtirildi. 1996-yilda Qilichboy madrasasi kapital ta‘mirdan chiqarilib, uning tarixiy-me‘moriy qiyofasi imkon qadar asl holiga keltirildi. Keyinchalik 2001-yilda viloyat hokimining qarori asosida madrasa binosi “Xalqaro Oltin meros xayriya jamg‘armasining Qashqadaryo viloyat bo‘limiga” topshirildi. Bu esa tarixiy obidadan milliy merosni targ‘ib etuvchi markaz sifatida foydalanish imkonini yaratdi. Ko‘kgumbaz jome masjidining restavratsiyasiga 2 milliard 900 million so‘m mablag‘ ajratilib, tashqi devorlar, gumbaz va ichki bezak ishlari yangilandi. Shu bilan birga, mahalliy hunarmandlar Olim Ro‘ziyev va Ismoil Ismoilovlarning mahorati bilan tarixiy-me‘moriy qiyofa saqlab q olindi. Qusam Shayx majmuasida 1990–1995-yillarda ta‘mirlash ishlari amalga oshirilib, uning infratuzilmasi yaxshilandi. Langar ota ziyoratgohining kapital ta‘miri 2007-yilda Qamashi tumani hokimligi mablag‘lari hisobidan amalga oshirildi. Abu Ubayda ibn Jarroh majmuasi ta‘mirlash va rekonstruksiya ishlari uchun 4,5 milliard so‘m mablag‘ ajratildi. Qusam Shayx majmuasini restavratsiya qilish uchun esa O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi tomonidan tegishli mablag‘ ajratildi. 2013–2015-yillar davrida Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini rivojlantirish dasturi doirasida tarixiy-madaniy obidalarni restavratsiya qilish uchun jami 17 milliard so‘mdan ortiq mablag‘ ajratildi. Shu mablag‘lar yordamida Qarshi shahridagi Odina va Bekmir madrasalari, an‘anaviy o‘zbek hammomi va Qarshi qal‘asida umumiy qiymati 567 million so‘mlik ta‘mirlash ishlari amalga oshirildi. Shu bilan birga, Sulton Mir Haydar, Kosondagi Qusam Shayx, Qamashidagi Langar ota maqbarasi va Yakkabog‘dagi Tezob ota masjidida 2014-yilda restavratsiya ishlarini yakunlash uchun 4 milliard so‘mdan ortiq

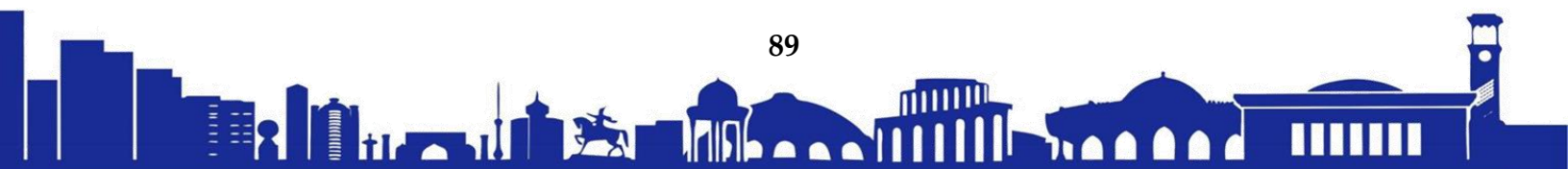

mablag‘ ajratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mustaqillik davrida Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy obidalar nafaqat tarixiy qimmatini saqlab qolgan, balki milliy qadriyatlarni targ‘ib etuvchi, turizm salohiyatiga ega markazlarga aylangan. Shu bilan birga, ularning restavratsiyasi jarayonida ilmiy yondashuv, an‘anaviy me‘morchilik uslublarini saqlash va mahalliy hunarmandchilik tajribasini qo‘llashga alohida e‘tibor qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mustaqillik yillarida Qarshi shahrida va Qashqadaryo viloyatida tarixiy-madaniy merosni saqlash va restavratsiya qilish borasida tizimli davlat siyosati olib borildi. Qilichboy madrasasi, Ko‘kgumbaz jome masjidi, Qusam Shayx, Langar ota, Abu Ubayda ibn Jarroh va Sulton Mir Haydar ziyoratgohlari kabi muhim tarixiy obidalar nafaqat tashqi ko‘rinishi bo‘yicha tiklandi, balki ularning ijtimoiy, madaniy va turistik salohiyati ham oshirildi.

Restavratsiya ishlari davomida ajratilgan mablag‘lar miqdori tadbirlarning keng qamrovini va ularning sifatini ta‘minlaganini ko‘rsatadi. Masalan, Ko‘kgumbaz jome masjidi 2,9 milliard so‘m, Abu Ubayda ibn Jarroh majmuasi 4,5 milliard so‘m, 2013–2015-yillarda viloyatdagi turli obidalarni restavratsiya qilishga jami 17 milliard so‘mdan ortiq mablag‘ ajratildi. Bu mablag‘lar nafaqat me‘moriy qiyofani tiklash, balki obidalarni ziyoratchilar uchun qulay qilish, turizm salohiyatini oshirish va mahalliy hunarmandchilik an‘analarini rivojlantirishga yo‘naltirildi. Ilmiy-amaliy konferensiyalar, farmonlar va me‘yoriy-huquqiy hujjatlar tarixiy obidalarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish tizimini mustahkamladi. Shu bilan birga, YUNESKO ishtirokida Qarshi shahrining 2700 yilligi va Amir Temur tavalludining 660 yilligi kabi xalqaro tadbirlar orqali viloyat obidalari xalqaro e‘tirofga erishdi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, mustaqillik yillarida amalga oshirilgan restavratsiya va obodonlashtirish ishlari tarixiy obidalarni saqlash bilan birga ularni turizm, madaniy-ma‘rifiy va ilmiy tadqiqot markazlariga aylantirdi. Shu tariqa, Qarshi shahrining va Qashqadaryo viloyatining tarixiy-madaniy merosi nafaqat mahalliy, balki xalqaro miqyosda tan olinadigan darajaga yetdi. Muhokama shuni ham ko‘rsatadiki, restavratsiya jarayonida ajratilgan mablag‘lar samarali yo‘naltirilgan bo‘lsa-da, ba‘zi obidalar hali to‘liq tiklanmagan yoki turizm salohiyatini oshirish uchun qo‘shimcha chora-tadbirlarni talab qiladi. Shuningdek, ilmiy

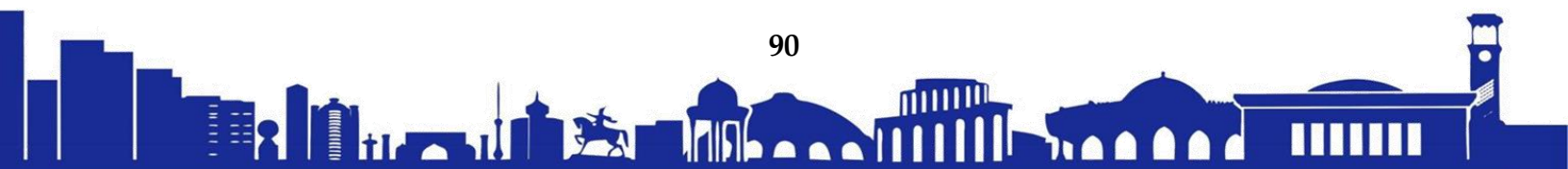
tadqiqotlar va ekspeditsiyalar orqali tarixiy ma'lumotlarni boyitish, mahalliy aholi va ziyoratchilarni jalb etish ishlari ham muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyati va Qarshi shahrida tarixiy-madaniy merosni saqlash va restavratsiya qilish borasida sezilarli yutuqlarga erishildi. Ko'pgina tarixiy obidalar, jumladan Qilichboy madrasasi, Ko'kgumbaz jome masjidi, Abu Ubayda ibn Jarroh majmuasi va boshqa ziyoratgohlar restavratsiya qilinib, ularning tarixiy ko'rinishi tiklandi va turizm, madaniy-ma'rifiy hamda ilmiy tadqiqot salohiyati oshirildi. Ajratilgan mablag'lar (masalan, Ko'kgumbaz jome masjidi uchun 2,9 milliard so'm, Abu Ubayda ibn Jarroh majmuasi uchun 4,5 milliard so'm) restavratsiya ishlarining keng qamrovini va sifatini ta'minladi, shuningdek mahalliy hunarmandchilik va ijtimoiy hayotga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarixiy obidalarni saqlash va rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar nafaqat madaniy merosni asrash, balki viloyatning turizm va xalqaro e'tirof salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu tariqa, Qashqadaryo viloyatidagi tarixiy-madaniy meros nafaqat hududiy, balki xalqaro miqyosda qadrlanadigan darajaga yetdi. Kelajakda obidalarni yanada mukammal tiklash, turizm salohiyatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish orqali viloyat tarixiy merosini saqlashning yanada samarali tizimini yaratish mumkin.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 29 dekabrda "Amir Temur tavalludining 660 yilligini nishonlash to'g'risida"gi 630-sonli qarori // <https://lex.uz/docs/2329020>
2. Qashqadaryo viloyati madaniy meros boshqarmasi ma'lumoti, 2022 yil 14 mart.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995 yil 26 dekabrda "Amir Temur tavalludining 660 yilligini nishonlash to'g'risida"gi qarori // <https://lex.uz/docs/2329020>
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1995 y., 12-son, 303-modda
5. Muqaddas manzil // Qashqadaryo haqiqati, 1996 yil 21 sentabr.
6. Choriyev A. O'zlikni anglash vositasi // Qashqadaryo, 2006 yil 1 sentabr.
7. Qarshi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006. – B. 67-78.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 - 5.073 Volume-4, Issue-3

8. Qashqadaryo viloyati madaniy meros boshqarmasi ma'lumoti, 2022 yil 14 mart
9. Temirov T. Obidalar o'zligimiz ifodasi // Qashqadaryo, 2014 yil 17 aprel
10. Choriyev A. Hazrati sulton Mir Haydar ota manoqibi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – B. 347-349.
11. Qashqadaryo viloyati madaniy meros boshqarmasi ma'lumoti, 2022 yil 19 mart